

EQUITAT DE GÈNERE

CONTES PER VIURE, CONTES PER PENSAR

INTRODUCCIÓ SOBRE L'ORIGEN

Aquesta proposta didàctica té l'origen en el projecte internacional Connectant mons. Molts i moltes mestres ens havien demanat poder disposar de les activitats que apareixien en la plataforma *online* de Connectant mons per poder dur-les a terme als centres independentment del calendari de l'activitat *online* i del procés cooperatiu amb altres escoles.

Hem mantingut les animacions, les línies argumentals i els ni-

vells de contingut, i hem adequat les activitats al nou context fora de la plataforma *online*.

Us recomanem la lectura d'aquesta guia, que us facilitarà pistes per al desenvolupament de les diferents activitats que es proposen, i idees per aprofundir en determinats aspectes i temes.

Més informació a la web
www.conectandomundos.org

Índex

Resum de l'animació, objectius i temes	3
Indicadors d'avaluació competencial	4
Les actituds del professorat: currículum ocult	5
Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats	6
Per aprofundir	17
Glossari	20
Bibliografia	22
Fitxa 1: Guia per analitzar contes	24

Resum de l'animació, objectius i temes

En Chen (nicaragüenc), la Gotzone (espanyola), la Meriem (marroquina) i la Hana (italiana) veuen amb horror com els seus companys de classe tornen a ocupar tot l'espai del pati per jugar a futbol. Això ja no es pot suportar més...

Ells també volen espai per jugar i no en tenen, i a més la Meriem es mor de ganes de jugar a futbol; ella s'estimaria més jugar amb els nens, però no la deixen... Això no és just! En canvi, a en Chen no li agrada gens el futbol, però no s'atreveix a dir-ho públicament perquè els nens de la seva classe es riurien d'ell.

Les relacions de poder que s'estableixen al pati ens serviran per conèixer les històries o els casos que es puguin donar en cadascun dels països de procedència.

Objectius

- Construir i desenvolupar la pròpia identitat: com som i com ens veuen.
- Desenvolupar l'alteritat: el respecte de la diferència i de l'altra persona.
- Vincular a l'entorn més proper per visualitzar la desigualtat de gènere: treballar amb les famílies.
- Treballar pel canvi cap a una societat igualitària.
- Aprendre a gestionar les emocions en les relacions entre iguals.
- Visualitzar, sentir i desmuntar la construcció cultural dels estereotips de gènere.

Enfocament prioritari de la línia de treball

- Identificar rols i estereotips per evidenciar la igualtat de drets (treball reproductiu, feminització de les professions, ocupació de l'espai).
- La construcció social del gènere per mitjà dels contes.
- Històries familiars: expressar models.

Indicadors d'avaluació competencial

Competència lingüística

- Comprensió global del text.
- Identificació de les idees principals i secundàries.
- Diferenciació de fets i opinions, de continguts reals i fantàstics.
- Ús del vocabulari específic.
- Escolta activa.
- Participació i respecte a l'estructura de la conversa.
- Expressió amb ritme, pronunciació i entonació.
- Fluïdesa i riquesa expressiva.
- Presentació clara i ordenada.
- Resposta a preguntes després d'una presentació.

Competència emocional, social i ciutadana

- Valoració de les llengües com a mitjà de comunicació i d'entesa.
- Identificació i rebuig de qualsevol tipus de prejudicis.
- Defensa dels drets humans.
- Anàlisi de causes, interrelacions i riscos.
- Escolta activa.
- Respecte cap a les obres i les opinions dels altres.
- Col·laboració en les tasques de grup.
- Compliment dels acords adoptats.
- Expectatives positives cap al treball del grup.
- Coneixement i acceptació de tots els components del grup.
- Actuació flexible i dialogant en situacions problemàtiques.
- Elaboració de normes de l'aula.
- Anàlisi de les conseqüències de l'incompliment de la norma.

Competència artística i cultural

- Presentació multimèdia d'un contingut.
- Gaudi de l'expressió artística.
- Originalitat o inventiva en les respostes.

Competència aprendre a aprendre

- Selecció i preparació de materials.
- Autocontrol de l'atenció i perseverança en la tasca.
- Cerca d'alternatives.

Les actituds del professorat: currículum ocult

El repte per a la comunitat educativa respecte a la igualtat de gènere és intentar que, de manera no intencionada, es transmetin per mitjà de comentaris, bromes o diferències de tractament, expectatives diferents sobre els resultats escolars que poden influir en l'assimilació dels estereotips i els papers tradicionals.

Per tant, el professorat ha de reflexionar sobre què està reforçant de manera inconscient (currículum ocult) i quins models està transmetent a l'alumnat.

Us proposem observar:

- Comentaris sobre el físic, la roba o el bon comportament adreçats a les nenes, i sobre la intel·ligència, l'aspecte descarat i brut o el mal comportament adreçats als nens.
- Bromes: les seves bromes al·ludeixen als estereotips?
- Diferència de tracte:
 - S'és més permissiu quan un nen s'esvalota que quan ho fa una nena?
 - En les nenes es fomenta l'expressió d'emocions, mentre que en els nens se'ls coarta o se'ls ridiculitza?
 - Es permet l'expressió de ràbia en els nens i en les nenes s'inhibeix?
- Expectatives diferents sobre els resultats escolars:
 - S'exigeix el mateix rendiment i esforç a nenes i nens?

Quan un nen fa alguna cosa malament, es considera que s'ha equivocat i se li dedica atenció, suport i se l'estimula a repetir-ho. Si ho fa malament una nena, es dona per fet que perquè és nena havia de fallar i no se la convida a repetir l'intent.

- Altres aspectes per analitzar respecte a les expectatives:
 - Es fa servir el mateix to de veu si ens adrecem a una alumna o a un alumne.
 - A qui adrecem més la mirada quan parlem, als nens o a les nenes?
 - Reaccionem de la mateixa manera quan demana afecte i contacte físic un nen o una nena?
 - Es demana als nens que facin treballs més pesats i a les nenes més lleugers.
 - Es fa el mateix nombre de preguntes a nens i nenes?
 - Se'ls renya per igual?
 - Se'ls parla per igual?
 - Es demana més ajuda a les nenes per endreçar, netejar, decorar, etc.?
 - Es demana més ajuda als nens per a l'organització, se'ls encarreguen les tasques de responsabilitat, etc.?

Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats

Sobre els debats

En aquesta proposta didàctica volem fer èmfasi en el diàleg, el debat, l'intercanvi d'opinions, l'interès i el respecte a les opinions dels altres. Per això suggerim preguntes que fomentin debat i reflexió.

A tall d'exemple: quines idees noves aporten els altres grups? Hi esteu d'acord? Amb quines sí? Amb quines no? Per què? Quines idees noves hem aportat nosaltres?

Per introduir el debat sobre el pati i la llista d'idees per a una hora del pati ideal us proposem les preguntes següents:

A partir de la història de la Meriem i la Gotzone:

- Coneixeu algú que hagi viscut alguna situació així?
- Per què creieu que passa això?
- Hi esteu d'acord?
- Els homes són millors en esports? Per què?
- Hi ha jocs o esports de nois i jocs o esports de noies?

Sobre la realitat més propera:

- Quins jocs es juguen al vostre pati? Qui els proposa? A tots us agraden els mateixos jocs/esports?
- Què t'agradaria que tingués el pati? Què és el que t'agrada més del pati?
- Què en trauries? Qui ocupa més espai? Per què?
- Us animeu a fer d'observadors i observadores durant una hora del pati per anar apuntant el que passa? Què creieu que passa?
- Podeu jugar sempre als jocs que voleu? Per què?

Us proposem que les conclusions que aneu obtenint en les diferents activitats, debats, etc., les aneu recopilant en cartolines per construir un mural que us serveixi de recordatori dels temes i les activitats treballats.

Distribució d'espais al pati

La distribució de nenes i nens a l'espai escolar no és igualitària, tal com ho ha demostrat l'observació sistemàtica d'entorns escolars pautats (com ara aules, biblioteques, etc.) i altres amb menys vigilància i intervenció del professorat (com ara patis, passadissos, etc.).

Als patis –quan són espais tancats– s'estableixen relacions d'acceptació i rebuig que es tradueixen, en aquest cas, en l'ocupació de l'espai central i de més qualitat per part dels grups dominants (en general, nens i nois que juguen a futbol), i de la resta de l'espai per part dels

grups no dominants (nenes i noies amb jocs tranquils, i nens que no participen en l'activitat esportiva).

L'hora del pati a l'escola és precisament un moment clau de socialització i aprenentatge d'habilitats socials:

- Es fan nous amics i amigues a un nivell més profund que amb el simple contacte a classe.
- Es programen noves trobades a la llar, l'esport, l'estudi i la ciutat, que afermen la relació i l'amistat.
- Es creen afectes i projectes comuns.
- També xoquen idees i desitjos de jocs, i s'aprèn, o no, a respectar les diferències sense perdre l'amistat.
- Es poleixen, o no, comportaments agressius i dominants que, més tard, seran llums o ombres en el futur món laboral i/o familiar propi.
- S'aprèn a compartir o es conserva una actitud egoista.
- Es tendeix a superar la timidesa i a expressar-se amb propietat, sostenint amb sinceritat les idees que es consideren correctes.
- S'aprèn, o no, a treballar en equip i a participar en projectes comuns en favor dels altres.

Font: http://www.juntadeandalucia.es/averroes/html/adjuntos/2008/06/04/0001/adjuntos/pdf/diagnostico_4.pdf

PER CONTINUAR APROFUNDINT: ALGUNES EXPERIÈNCIES PRÀCTIQUES

Us facilitem dues experiències pràctiques acompanyades de recursos que poden servir per analitzar i gestionar l'espai del pati d'una manera democràtica i igualitària.

Col·legi d'Albalate de Cinca, Osca, Espanya

Es tracta d'un projecte del col·legi d'Albalate de Cinca destinat a democratitzar l'hora del pati de l'escola. Per això s'organitzen un seguit d'espais-jocs d'activitat en què els nens poden participar o no. La idea neix, no com a obligació, sinó com a alternativa a l'activitat habitual de l'alumnat, que estava basada en pocs jocs, "feudalisme territorial" (grups de nens o nenes que sempre ocupen els espais i no permeten que altres nens o nenes puguin gaudir-ne), poca activitat física i lúdica, molts alumnes inactius ocupant racons del col·legi, poca interacció, noies poc participatives al pati, nens més petits sempre al mateix espai, etc.

Font: <http://www.albeos.org/IMG/pdf/RECREJUEGOS.pdf>

Centre d'Educació Infantil i Primària Mercedes Medina Díaz, Lanzarote, Espanya

El projecte "Optimització lúdica i regulació de la convivència al pati" comença l'any 2005 amb la finalitat d'optimitzar l'espai del pati durant l'esbarjo i millorar les relacions que s'hi estableixen. En la primera fase ("Aquí juguem tots i totes"), es redissenya l'espai i es creen diferents zones de joc (voleibol, beisbol, tres en ratlla i escacs), s'adquireix nou material esportiu i didàctic, i se seleccionen els responsables de l'entrega i la recollida d'aquest material, així com de l'ús que se'n fa durant l'esbarjo.

La segona fase ("Aprenem a conviure jugant") es desenvolupa amb la intenció que sigui el mateix alumnat qui reguli la convivència i cuidi les relacions interpersonals al pati.

Font: http://www.cepcuevasolula.es/espinal/articulos/ESPIRAL_VOL_3_N_6_ART_3.pdf

DIFERÈNCIA ENTRE SEXE I GÈNERE

Es fa servir el terme sexe per fer referència a les característiques anatòmiques i fisiològiques pròpies de l'home i de la dona, i *gènere* quan ens referim a actituds i capacitats que són assignades a cada sexe, conseqüència del rol que socialment s'ha destinat a cadascun d'ells, i que constitueixen estereotips culturals del que cada societat espera tant dels homes com de les dones.

El fet que aquests comportaments no depenguin de l'herència o de la biologia possibilita que l'escola, com a agent de canvi i de transmissió de la cultura pròpia de la societat en la qual està immersa, tingui un paper crucial en l'adquisició dels rols sexuals per part de l'alumnat.

Debat sobre “La vaga de la mare”

Algunes idees sobre les quals podem reflexionar després de la lectura del conte són:

- Les feines de cuidar –com ara fer l'esmorzar, ajudar a vestir-se, preparar la motxilla, recollir les tasses i els plats, acompanyar a l'escola i fer molts petons i abraçades perquè el dia comenci bé– són imprescindibles per al funcionament de la societat. Sense elles no podríem fer altres tasques, com la feina remunerada, la participació política, la formació acadèmica i la creació artística.
- Malgrat la seva importància, a vegades ni tan sols es consideren “feines”. Ben al contrari, es consideren obligacions i no se sol reconèixer l'esforç de les persones que les fan, ni l'experiència i els sabers necessaris per fer-les correctament. Malgrat això, és important insistir que tots i totes, independentment de l'edat, podem aprendre a fer aquestes feines amb una mica d'interès i atenció, o col·laborar en la mesura de les nostres possibilitats, de manera que la família es cuidi mútuament.
- Totes les persones, sense excepció, necessitem i tenim dret que ens cuidin, a cuidar i a cuidar-nos. No obstant això, són les dones –mares, filles, àvies, germanes, treballadores domèstiques, etc.– les que fan el 80% d'aquestes feines i, en conseqüència, les que reben menys atencions i tenen menys temps per cuidar-se. És necessari repartir aquestes feines de manera més equilibrada perquè tots i totes siguem més feliços i estem més ben cuidats.

Font: *La revolución de los cuidados*, publicat per Ajuda en Acció, InteRed i Entreculturas

Anàlisi de l'enquesta sobre el repartiment de tasques

En el formulari sobre tasques domèstiques és convenient que s'apuntin prèviament altres elements més característics de la zona o de la realitat cultural en què es viu. Es recomana que l'enquesta es faci amb l'ajuda de la família.

Un cop completada, a classe es comptabilitzaran les tasques que fan les dones (incloses àvies, empleades de la llar, etc.), els homes, els nens i les nenes. És un bon moment per analitzar quina mena de tasques domèstiques fan els nens i les nenes, ells mateixos o els seus germans i germanes.

A la llum de les dades podrem preguntar-nos:

- Són importants les tasques de casa? Per què?
- Les dones netegen i cuinen millor? Per això els toca fer-ho a elles?
- Les dones i els homes són diferents i han de fer feines diferents?
- Les mares són les responsables de les tasques de casa?
- Les dones són les que han de cuidar els fills i les filles?
- És justa aquesta situació?
- Què podem fer per canviar-la?
- Quines tasques poden fer les nenes i els nens?
- ...

Apunts sociològics sobre el repartiment de tasques

Prof. Dr. Gerardo MEIL LANDWERLIN, Departament de Sociologia, Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, novembre de 2004, *El reparto de responsabilidades domésticas en la Comunidad de Madrid*.

“Els factors que estan associats més clarament amb una participació més gran dels homes en el treball domèstic són, d’una banda, la incorporació de la dona al mercat de treball i, de l’altra, la ideologia de rol de gènere de la dona i, sobretot, de l’home. En aquest sentit, la incorporació de l’home al treball domèstic té lloc en el marc de les demandes de les dones en aquest sentit. Però no d’una manera conscient i negociada sobre els termes del repartiment, sinó sobre la base d’una convicció de l’home que ha de participar-hi. Això és, que ho considera com a ‘normal’ o ‘evident’ i assumeix responsabilitats en aquest sentit.

Si la dona considera que ‘ja fa prou’, o l’home ‘que no li correspon’ – com a formulació actualitzada de ‘no és cosa d’homes’ –, difícilment es pot assolir una redefinició dels termes del repartiment del treball en el si de la parella. La socialització a la llar dels pares en models de rol igualitaris i la implicació, com a fill, en el treball domèstic de la llar dels pares s’evidencia com un factor important que augmenta les probabilitats d’una implicació activa que va més enllà d’ajudes puntuals o menors. Entre les parelles quasi-igualitaristes està sobrerrepresentat aquest tipus d’homes, però també es pot trobar els qui, de joves, a casa dels pares, els servien les seves germanes. Un repartiment més igualitari del treball domèstic, per tant, no tan sols implica una educació no sexista, sinó també una educació en el repartiment de les responsabilitats domèstiques, sense que la seva manca impedeixi, necessàriament, el canvi social en aquest àmbit.

Tot i que la implicació dels homes és més gran els caps de setmana que entre setmana, la durada de la jornada laboral de l’home no apareix clarament associada amb una participació més gran o més petita. Això és així, no tan sols en la implicació en les tasques domèstiques, sinó també en la cura dels infants. El fet que els pares mascles vagin més enllà de jugar amb els nens i s’impliquin activament en la seva cura i atenció no està condicionat per la seva sobrecàrrega relativa, sinó per la seva ideologia de rol i l’estatus laboral de la dona. En aquest sentit, hi ha molts pares mascles que fan gala d’una falta de responsabilitat davant els seus fills a la llum de les noves realitats socials.”

Sobre els estereotips: “dona cuidadora” i “home mantenidor”

Els estereotips com el de “dona cuidadora” i “home mantenidor” es filtren a través de nombrosos contextos que arriben al nostre alumnat i que van des de les imatges dels llibres de text fins als anuncis televisius, la publicitat de joguines o comentaris com els següents:

Molt bé, noiet! Si continues traient aquestes notes, de gran podràs fer coses en què guanyis molts diners.

Mira, fill, si no estudies, hauràs de trobar una feina; no et deus pensar que la teva família viurà de l’aire.

No perdis el temps fent el llit, que ja el farà la teva mare, i posa't a estudiar immediatament.

Si no ets endreçada ara amb la teva habitació, què faràs quan hagis de portar una casa?

L'estereotip de “dona cuidadora” influeix en les nenes, de manera que limita la imatge que elles tenen d'elles mateixes com a professionals autònoms. És un estereotip associat al model de família tradicional, que identifica la mare (i les dones en general) com a única cuidadora i que els dificulta veure's formant altres tipus de família en les quals un grup de persones es cuiden entre elles, col·laboren en la realització de les tasques domèstiques i, alhora, exerceixen una professió.

Al seu torn, l'estereotip d'“home mantenidor” a vegades influeix en els nens, de manera que no els és fàcil veure's ells mateixos com a éssers autònoms capaços de cuidar-se i de cuidar, perquè no aconsegueixen imaginar-se els beneficis d'aquest tipus de situacions. Probablement, aquesta és una de les raons per la qual els nois continuen accedint amb dificultat a professions en les quals és fonamental la cura d'altres persones, generalment dependents, com la infermeria, l'atenció de persones grans, el professorat d'educació infantil, etc.

Què enetem per treball productiu / treball reproductiu

En general, les dones participen en les estructures productives de diferents maneres. Són productores de béns i serveis per al mercat tant en l'economia formal com en l'economia informal o submergida. A més, són productores de béns i serveis no mercantils mitjançant la producció domèstica i de subsistència.

El treball reproductiu o treball domèstic s'ha de considerar com a referent imprescindible per comprendre l'activitat econòmica en tot el conjunt del procés de producció. El treball domèstic o reproductor comprèn:

- Les tasques de l'atenció de la llar i de la família (tasques domèstiques, de manteniment i atenció de les persones o assistencials).
- El conjunt d'activitats fetes com a mediació entre la família i els serveis que les diferents institucions públiques ofereixen a la ciutadania: gestió dels serveis educatius, sanitaris, d'oci, etc.
- El conjunt de tasques derivades de l'administració, gestió de l'àmbit domèstic, tasques burocràtiques. El treball reproductiu no es limita a l'espai físic de la llar, si bé aquest espai constitueix el nucli principal en el qual es desenvolupa. S'ha de tenir en compte el fet que moltes tasques es desenvolupen en un espai familiar comprès dins i fora de la llar.

El treball productiu es refereix a la producció de béns i serveis per al mercat, i la seva realització és remunerada. Es comptabilitza en el Producte Interior Brut (PIB) i no inclou l'economia informal o submergida, ni el treball domèstic, tots dos fets majoritàriament per dones.

El valor dels contes

El conte és un recurs excel·lent per transmetre valors d'igualtat i coeducació des d'una edat primerenca, quan es comença a organitzar el codi moral de la persona, ja que li permet treballar anticipadament en la resolució de situacions futures.

La persona adulta ha de prendre consciència del sexisme interioritzat per minimitzar la seva influència a l'hora d'escollir, llegir o narrar els contes, i dissenyar propostes de treball amb ells. De manera intrínseca, els contes tenen un currículum ocult propi que hem de revelar i sotmetre a la crítica.

Els contes són molt importants perquè transmeten missatges de superació de dificultats, però també vehiculen valors diferenciats segons el sexe. Aquests valors són transmesos pels i les protagonistes dels contes, en els quals els personatges femenins són passius i delicats, i els masculins forts i valents.

Els estereotips més freqüents en els contes de fades

Històricament, l'origen dels contes de fades se situa a les cases, on s'explicaven històries a la vora del foc. Gairebé sempre les explicaven les mares i les àvies, perquè eren les encarregades de l'educació i de la cura.

Primer es van transmetre de forma oral i, un cop inventada la impremta, es van començar a transmetre els costums de la burgesia de forma escrita. Passat el temps, l'aristocràcia es va apoderar d'aquestes històries i va imposar els seus valors i costums. En quedar plasmats per escrit, es va garantir un mitjà per inculcar aquests models a les nenes i els nens.

Els estereotips més freqüents són:

- El príncep és sempre el salvador de la princesa.
- Encara que no sigui el protagonista del conte, sempre acaba resolent el problema.
- Els contes ens presenten un príncep aventurer, agosarat i responsable del regne.
- La figura del príncep és molt important perquè, altrament, la princesa no podria resoldre el seu problema.
- Els contes de fades mostren dones superficials.
- Ens proposen un amor ideal.
- És molt freqüent que els personatges s'enamorin a simple vista; n'hi ha prou que es vegin per saber que estan fets l'un per l'altre.
- La majoria dels contes de fades proposen una idea d'amor que sempre acaba en matrimoni. Gairebé mai decideix la noia; decideixen per ella els seus pares o el príncep, el seu salvador.

Com cal ser perquè un príncep es fixi en tu?

En relació amb els estereotips dels personatges femenins, totes les noies joves que vulguin trobar un príncep han de ser bones, guapes, passives, virginals, abnegades, submises i patidores. Hi ha una alternativa, que comporta ser activa, agressiva, ambiciosa, egoista, independent, lletja, intuïtiva, amargada i destructiva. Així, ningú t'estimarà i seràs la dolenta.

La submissió, la passivitat, la bellesa i l'assignació als espais domèstics són característiques comunes de quasi tots els personatges femenins dels contes tradicionals. En aquestes històries, la bellesa té un paper fonamental, sobretot perquè és un valor atribuït al món femení com un dels més valorats per la societat.

La transmissió d'aquesta idea arriba a ser tan agressiva que, per ser més boniques que les altres, som capaces de fer qualsevol cosa, encara que això ens porti a traspassar límits (com en el cas de la madrastra o de la Blancaneu, que es va deixar convèncer per la bruixa per ser més bonica, i va posar la seva vida en perill). A més, és molt important destacar que, per a la Blancaneu, la bellesa és l'eix principal de tota la seva vida, la causa de totes les seves desgràcies i de tot el seu patiment.

La personalitat masculina i femenina: rols, actituds i pertinences

Femení

- Esposes de reis
- Princeses pacients
- Bruixes dolentes
- Madrastrès perverses
- Nenes porugues

Actitud d'elles

- Passivitat
- Submissió
- Timidesa
- Coqueteria
- Docilitat
- Laboriositat
- Mesquinesa
- Superficialitat

Objectes d'elles

- Varetes màgiques
- Escombres
- Verí
- Ornaments i joies
- Corones
- Pintes i miralls
- Fusos i filoses
- Fils i agulles

Masculí

- Reis poderosos
- Prínceps valents
- Guerrers audaçs
- Ogres ferotges
- Polícies justiciers

Actituds d'ells

- Valor
- Intrepidesa
- Agressivitat
- Dominació
- Aventura
- Protagonisme
- Intel·ligència
- Coneixement

Objectes d'ells

- Ceptres
- Espases
- Escuts
- Naus
- Cavalls
- Pistoles
- Diners
- Capes

Els contes des de la perspectiva de gènere

Els contes no sexistes ofereixen la possibilitat de transmetre models de relació i desenvolupament allunyats d'estereotips socials i culturals, així com de modificar aquests models, ja sigui per reinventar-los o per reflexionar-hi de manera crítica.

Representen una forma de relació de l'alumnat, respecte als seus entorns i situacions, i una forma d'abordar noves situacions i nous conflictes, ja que extrapolen les resolucions dels contes a la quotidianitat.

Fomenten la valoració crítica d'actituds psicoafectives, específicament en relació amb el gènere, que duen a l'adquisició de valors i a l'eliminació d'estereotips.

Per això, prenem com a base el recent estudi fet per Adela Turín, investigadora en el camp de la literatura infantil des de la perspectiva de gènere, que planteja les característiques específiques següents relacionades amb la igualtat:

- Equilibri entre el nombre i la presència de personatges femenins i masculins.
- Equilibri en els papers personals i/o professionals encarnats pels protagonistes.
- Compensació en l'assignació d'activitats: esport, ciència, activitats domèstiques, risc, aventura, etc.
- Igualtat quant a sentiments i elements emocionals: valentia, por, responsabilitat, sensibilitat, decisió, èxit social, etc.
- Assignació de colors a les il·lustracions.
- Èmfasi en les característiques físiques.
- Assignació estereotipada d'objectes quotidians als personatges.

Fitxa de registre d'indicadors coeducatius

INDICADORS COEDUCATIUS	Sí	No
Equilibri del nombre de personatges masculins i femenins	✓	
Assignació de papers estereotipats als personatges		✓
Equilibri en l'assignació d'activitats a tots dos sexes	✓	
Igualtat en l'assignació de sentiments, emocions i maneres d'expressió amb independència del sexe	✓	
Èmfasi en característiques físiques estereotipades		✓
Assignació d'objectes estereotipats als personatges		✓
Ús de llenguatge sexista		✓
Il·lustracions esbiaixades cap a algun sexe		✓
Arguments que destaquen la igualtat o fomenten l'anàlisi crítica de la igualtat	✓	

✓ = Model correcte d'avaluació de trets coeducatius en els contes

Per aprofundir més en aquest tema, a la fitxa 1 trobareu una guia per reflexionar sobre si un llibre conté elements sexistes o no.

Pot ser interessant fer-la servir com a material de suport i consulta, sense haver de respondre de manera exhaustiva a cadascuna de les preguntes que planteja.

Font: *Contar cuentos. Cuenta en femenino y en masculino*, Almudena Mateos Gil i Itxaso Sasiain Villanueva (Instituto de la Mujer)

PAUTES PER ESCRIURE UN CONTE COL·LABORATIU

Haurem de tenir en compte els elements del gènere narratiu:

- **Narrador:** Pot parlar en primera o en tercera persona del singular.
- **Espai:** Lloc o llocs on passen els fets; haurem de descriure'ls bé. On es desenvolupa la narració?
- **Temps:** Data definida, o no, en la qual transcorrerà la història. Pot ser en un temps remot, actual o futur.
- **Personatges:** Principals i secundaris. En un conte, les descripcions dels personatges no poden ser gaire completes, però sí que hem de dir com són. Moltes vegades apareixerà un protagonista, que vol aconseguir alguna cosa, i un antagonista, que intenta impedir-l'hi. Quin és el personatge principal? Com descriuríem aquest personatge? Com són la resta dels personatges?
- **Història:** És el més important d'aquest conte i normalment serà fictícia, és a dir, no real. Tot començarà en una situació que serà el PROBLEMA. A partir d'aquí poden passar un o diversos SUCCESSESOS que vagin complicant la història, fins que s'arriba a la SOLUCIÓ, o conclusió, que comporti una ensenyança o moral. Quin és el problema que es planteja? Quins successos importants es donen en la narració? Quin és el desenllaç? Quin seria el meu resum d'aquesta narració?

La piràmide narrativa pot ajudar en la creació tant de la història com dels personatges. N'adjuntem un exemple:

Piràmide narrativa

Nom: _____

Títol del llibre: _____

Data: _____

Nom del personatge
_____*Dues paraules que descriguin el personatge*
_____*Tres paraules que descriguin el lloc on passa*
_____*Quatre paraules per indicar quin és el problema*
_____*Cinc paraules per descriure un succés que hagi passat en la narració*
_____*Sis paraules per descriure un altre succés que hagi passat en la narració*
_____*Set paraules per descriure un tercer succés que hagi passat en la narració*
_____*Vuit paraules per descriure quina és la solució al problema*
_____Resum: _____

Per aprofundir

L'educació intercultural des de la perspectiva de gènere.

LUZ MARTÍNEZ TEN

Sovint els debats sobre la igualtat de gènere en el sistema educatiu es releguen a un capítol a part o a un epígraf explícit sobre coeducació que solen desenvolupar dones expertes en el tema. De la mateixa manera, en abordar la interculturalitat, la realitat de la discriminació cap a les dones desapareix de la línia principal del discurs, i només es fa explícita quan es tracten temes molt concrets que fan referència o bé al conflicte cultural, perquè constitueixen un atemptat contra els drets fonamentals de les dones, o bé a situacions que són clarament identificables com a tracte diferencial cap a les alumnes. En educació, tal com passa en altres àmbits, el tractament de la igualtat se centra exclusivament en situacions que afecten les dones com a col·lectiu. D'aquesta manera, s'obvia clarament la categoria de gènere que analitza el paper atorgat a dones i homes –i les relacions que s'estableixen entre tots dos– proposat pels diferents models d'educació intercultural. L'absència d'anàlisis des d'una perspectiva de gènere no tan sols oculta les situacions de discriminació que viuen les dones en els diferents contextos culturals, sinó que impedeix dissenyar un model educatiu que eduqui en igualtat.

La relació entre feminisme i multiculturalitat constitueix un dels elements imprescindibles per al desenvolupament d'un model educatiu intercultural que incorpori la igualtat de gènere com un fonament ètic irrenunciable, tant en el concepte mateix d'interculturalitat com en la normativa educativa, l'anàlisi i el disseny, l'aplicació i l'avaluació de la pràctica educativa.

Per començar, és necessari repensar el model intercultural des d'una perspectiva feminista, que centri el debat entre universalisme i diferència, partint de la vindicació de la igualtat entre els sexes. Existeix un ampli consens sobre la importància del reconeixement cultural des d'una posició crítica que cal traslladar al model educatiu, des de la perspectiva de gènere.

És difícil desenvolupar estratègies concretes si no reflexionem sobre els valors d'igualtat que considerem fonamentals en el currículum, així com altres decisions que tenen a veure amb la gestió i l'organització del centre.

És necessari incorporar la perspectiva de gènere en totes les variables que formen part de la realitat educativa, des de les regles de convivència, la participació de les famílies, l'educació afectivosexual, l'orientació educativa i professional de l'alumnat, fins a la relació que s'estableix entre religió i educació. El fet que Espanya s'hagi convertit, des de fa pocs anys, en un país de destí per a grups d'immigrants procedents de diversos llocs del món ens ha introduït de ple en un món de trobades i de malentesos culturals. I si hi ha una institució en la qual es reflecteixen aquests canvis socials, aquesta és l'escola: a les aules tenen lloc tant conflictes com acords. Ara bé,

l'escola pot ser una institució de reproducció de les relacions socials o un poderós instrument de transformació. L'escola pot ser un lloc on es reproduïen les desigualtats culturals o un espai on tenen lloc trobades interculturals.

Aquesta trobada intercultural amb finalitat transformadora ha de revisar, de manera crítica, aquells valors, costums i tradicions que històricament han discriminat les dones, i ensenyar a compartir la vida en igualtat. Aquesta igualtat, que està consensuada en la Declaració Universal dels Drets Humans, i sobre la qual s'ha debatut àmpliament en les diferents Conferències Internacionals de les Dones (l'última a Beijing, 1995) i que va dur a la signatura d'una Plataforma que defensa clarament quins són els objectius que s'han d'assolir per a les dones de tot el món.

Font: <http://www.escuelasinterculturales.eu/spip.php?article148>

El poder que tenim en nosaltres. Zeliha ÜNALDI

30 de juliol de 2015

La meua no és una història pintoresca com es podrien imaginar, sinó més aviat una història de presa de consciència i realització personal. Pujar al tren exprés a Beijing i participar en el Fòrum d'ONG en la IV Conferència Mundial sobre la Dona el 1995 va ser una experiència que em va canviar la vida.

Amb més de 200 dones representants d'ONG de 29 països, vaig passar vuit dies en un tren transsiberià de Varsòvia a Beijing. La durada del viatge no ens importava, ja que totes estàvem dedicades a transformar el món.

Als 24 anys jo era una estudiant de postgrau, una de les primeres del programa d'Estudis de Gènere i la Dona de Turquia, a la Universitat Tècnica del Mitjà Orient. Vaig ser escollida per representar aquest programa a Beijing. Vaig observar que a les bosses que es donaven a la gent hi havia impresa una cita de la feminista mundialment famosa Sue Vinson: "Érem moltes i una" i "Veure el món a través dels ulls de les dones". Quan recordo aquells dies, en els quals em reunia al voltant de les carpes amb milers de dones compromeses a fer un món millor, em vénen immediatament dues paraules al cap: germanor i pau.

Continuo creient en la germanor, encara que sembli antiquat a les noves generacions. La Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing i els cinc anys següents em van ajudar a comprendre el poder que hi ha en nosaltres i que tenim com a moviment mundial de les dones.

L'any 1995 vam debatre sobre com harmonitzar les lleis nacionals amb la Convenció sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra la Dona i la Plataforma d'Acció de Beijing. Avui dia, debatem sobre com aplicar-les amb eficàcia i eficiència. El camí ha estat llarg. En aquests vint anys, han canviat moltes coses per a les dones a Turquia, però, per altra banda, no hi ha hagut canvis substancials en la vida de les dones turques. A final de la dècada de 1990

i principi de la de 2000, es van produir canvis legislatius importants per a l'assoliment de la igualtat de gènere. El moviment i les organitzacions de dones van advocar amb èxit a favor dels canvis en el Codi Civil, el Codi Penal i la legislació laboral.

No obstant això, a Turquia dues de cada cinc dones casades estan en risc de ser objecte de violència domèstica. Tinc la sensació que a Turquia l'entusiasme per la Plataforma d'Acció de Beijing s'ha esvaït una mica, especialment en els darrers deu anys.

Des de la conferència de Beijing, he treballat en l'àrea de gènere i m'he desenvolupat com a consultora i activista. He passat els últims tres anys a les regions menys desenvolupades de Turquia treballant amb ONG de dones. A la meua feina i a la meua carrera, encara noto el vent de Beijing que m'impulsa cap endavant. Ara estic treballant a l'Oficina del Coordinador Resident de les Nacions Unides a Ankara, la capital de Turquia, com a especialista de gènere. Sento que m'he estat preparant per a aquest càrrec des del dia que vaig pujar a l'express de Beijing i vaig participar en el fòrum de les ONG.

Vull transmetre l'esperit de Beijing a les generacions més joves. Encara som "moltes i una" i, per desgràcia, encara continuem necessitant esforços locals, mundials, conjunts i intergeneracionals per fer que el món sigui un lloc pacífic i igualitari per a totes les persones.

Per conèixer més testimonis de dones:

<http://beijing20.unwomen.org/es/voices-and-profiles/women-of-achievement>

Glossari

Sexe: Es refereix a les característiques/atributs biològics que distingeixen el mascle i la femella des del naixement.

Gènere: Diferències construïdes socialment i culturalment, apreses des de la infància que són assignades a dones i homes segons el sexe i que generen situacions de desigualtat i discriminació envers les primeres.

Estereotips de gènere: Els estereotips de gènere són imatges mentals, trets i creences que atribueixen característiques diferents (sexualment i genèricament) a dones i homes com a grups. Varien poc d'uns llocs a uns altres: són força homogenis. Són bipolars: s'atribueixen a les dones qualitats o debilitats que s'exclouen en els homes i viceversa. El paradigma d'"allò humà" és sempre masculí, no hi ha com a referent universal un referent femení.

Rols de gènere: Papers, comportaments i expectatives assignades a dones i homes segons el sexe i que determinen la seva manera de ser, sentir i comportar-se en la societat.

Patriarcat: Forma d'organització cultural, econòmica, política, social i religiosa en la qual l'autoritat, el poder, el lideratge i, en general, el predomini és exercit pels homes sobre les dones, que es troben en una situació d'opressió.

Masclisme: Actituds i comportaments de domini, prepotència i superioritat dels homes envers les dones, tendents a mantenir l'ordre social en el qual exerceixen el poder i en el qual les dones es troben sotmeses, discriminades i oprimides.

Feminisme: Corrent ideològic, social, cultural, econòmic i polític dirigit a instaurar la igualtat de drets i oportunitats entre dones i homes.

Micromasclismes: comportaments i hàbits de dominació i violència masculina en la vida quotidiana i en les relacions de parella.

Conciliació de la vida laboral i personal: Pràctiques dirigides a harmonitzar el temps personal, familiar i professional i/o laboral de dones i homes que té per objectiu principal donar suport a la incorporació de les dones a l'àmbit productiu i dels homes a l'espai privat o reproductiu, afavorint la igualtat d'oportunitats i de drets.

Igualtat d'oportunitats entre dones i homes: Situació en la qual totes les persones, amb independència del sexe, tenen el dret i l'oportunitat de desenvolupar les seves capacitats i aspiracions, prenent decisions i desenvolupant-se a nivell individual i social al marge de les limitacions i els rols de gènere socialment establerts per a dones i homes que limiten els seus comportaments.

Coeducació: És un procés intencionat d'intervenció que potencia el desenvolupament d'alumnes partint de la realitat de dos sexes diferents, i que persegueix un desenvolupament personal emocional i afectiu i una construcció social comuna i no enfrontada. No s'ha de confondre "coeducació" amb "educació mixta", ja que el mer agrupament de nenes i nens a les aules, tot i que és imprescindible, no garanteix un ensenyament més just i igualitari.

Transversalitat de gènere: Sinònim de *mainstreaming* de gènere o enfocament integrat de gènere, per referir-se a la responsabilitat de tots els poders públics en l'avanç de la Igualtat entre dones i homes. És l'aplicació del principi d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes a les polítiques públiques, de manera que es garanteixi l'accés a tots els recursos en igualtat de condicions, es planifiquin les polítiques públiques tenint en compte les desigualtats existents i s'identifiquin i s'avaluïn els resultats i els impactes produïts per aquestes polítiques en l'avanç de la igualtat real.

Bibliografia

RAMOS JIMÉNEZ, ISMAEL. *Desmontando a Disney. Hacia el cuento coeducativo*, <<http://www.juntadeandalucia.es/educacion/portaerverroes/documents/10306/1583912/Desmontando+a+Disney>>.

AUTORIA COMPARTIDA. *Los hombres, la igualdad y las nuevas masculinidades*, Emakunde – Instituto Vasco de la Mujer, Vitoria-Gasteiz, 2008, <<http://es.calameo.com/read/00134756206b7e4163b38>>, <http://www.aulaviolenciadegeneroenlocal.es/consejos Escolares/archivos/P_013_los_hombres_la_igualdad.pdf>.

AUTORIA COMPARTIDA. *Contamos igual: guía didáctica para profesorado de educación infantil*, <<http://www.educa2.madrid.org/web/revista-digital/publicaciones-infantil/-/visor/contamos-igual-guia-didactica-para-profesorado-de-educacion-infantil;jsessionid=94B4E785EA495AB7E857E212F86F5C25>>.

MATEOS GIL, ALMUDENA i ITXASO SASIAIN VILLANUEVA. *Contar cuentos. Cuenta en femenino y en masculino*, Instituto de la Mujer, *Cuadernos de Educación no Sexista*, n.º 18, <<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/educacion/publicaciones/serieEducacNoSexista/docs/Cuaderno18.pdf>>.

MARTÍNEZ TEN, LUZ i ESCAPA GARRACHÓN, ROSA. *Cómo compartir la vida en igualdad. Guía práctica para chicas y chicos*, <<http://www.mujeresenred.net/IMG/pdf/guiacompartir.pdf>>.

AUTORIA COMPARTIDA. *Coeducación: dos sexos en un solo mundo*, Instituto Nacional de Tecnologías Educativas y de Formación del Profesorado (INTEF). Módulo 6 – Proyectos de vida, Madrid, 2012, <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/m6/los_estereotipos.html>.

AUTORIA COMPARTIDA. “*Por preguntar que no quede. Nosotras creamos mundo*”, en *Cuadernos de educación en valores* n.º 2, Instituto de la Mujer / CIDE, Madrid, 2006, <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/pdfs/modulo_6.pdf>.

VÁZQUEZ VERDERA, V., ESCÁMEZ SÁNCHEZ, J. i GARCÍA LÓPEZ, R. *Educación para el cuidado. Hacia una nueva pedagogía*, Brief, 2012, <<http://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/viewFile/47172/44235>>.

AUTORIA COMPARTIDA. *Cómo ser un cole de cuidado. Propuestas para tu centro educativo*, InteRed, 2014, <<http://redciudadaniaglobal.org/noticias/como-ser-un-centro-de-cuidado-propuestas-para-tu-centro-educativo/#.VcnOw3HtlBc>>.

MARTÍNEZ TEN, LUZ. *Interculturalidad y práctica docente*, <<http://www.escuelasinterculturales.eu/spip.php?article148>>.

Recursos Educar per a una ciutadania global

Kaidara

www.kaidara.org

Experiències i recursos educatius elaborats per Oxfam Intermón i membres de la Xarxa d'educadors i educadores per a una ciutadania global. Els recursos es poden descarregar lliurement, i tant la web com pràcticament tots els materials estan disponibles en castellà, català, èuscar i gallec.

Pistes per canviar l'escola

OXFAM-INTERMÓN (2009). Barcelona

Per construir un corrent de ciutadania global, responsable amb la humanitat i el planeta, cal posar els fonaments des de l'escola. Els qui cultivem aquesta convicció en el dia a dia de les aules sabem que no ho tenim fàcil. El sistema educatiu actual ofereix escasses respostes. Necessitem un nou model, humanista, basat en el diàleg i la convivència, que construeixi l'escola-comunitat, preocupada per la justícia, oberta a l'entorn i al món. El gran repte resideix a construir una educació per "ser" i per transformar.

http://www.kaidara.org/ca/recurso/Pistas-para-cambiar-la_escuela

Centres educatius transformadors: ciutadania global i transformació social

OXFAM-INTERMÓN (2012). Barcelona

Aquesta publicació recull i dialoga críticament amb altres models educatius que entronquen parcialment o totalment amb aquest ideal transformador, i concreta itineraris transformadors viables a partir de pràctiques a tres nivells: pràctiques docents (àmbit de l'ensenyament-aprenentatge), organitzatives (àmbit d'organització i relacions) i polítiques (àmbit de l'entorn i la transformació social).

<http://www.kaidara.org/ca/recurso/centros-educativos-transformadores>

Fitxa 1: Guia per analitzar contes

Aquesta guia que proposem és útil per reflexionar sobre si un llibre o un conte conté elements sexistes.

Pot ser interessant fer-la servir com a material de suport i consulta, sense haver de respondre de manera exhaustiva cadascuna de les preguntes que planteja.

1. Títol: Es refereix a un personatge masculí o femení?

2. Protagonisme: És masculí, femení o compartit? Està jerarquitzat?

3. Nombre de personatges femenins i masculins:

- Apareixen dones en el conte o s'hi fa referència?
- L'absència està justificada?
- Apareixen homes en el conte o s'hi fa referència?
- L'absència està justificada?
- Hi ha herois i heroïnes en la història?

4. Professions desenvolupades per dones i homes.

5. Participació de dones i homes en activitats d'oci i temps lliure.

6. Paper de cada sexe fet en els diferents espais de relació (convivència a la llar, escolar, professional, i participació social i política):

- Quines activitats duen a terme les dones i quines els homes?
- El conte va més enllà de la dona bona (caracteritzada normalment com a princesa) i de la dona dolenta (caracteritzada habitualment com a bruixa dolenta)?
- El conte transcendeix el model tradicionalment masculí violent? I el model masculí tradicional d'home segur de si mateix i sense capacitat d'expressar emocions i vulnerabilitat?
- Qui cuida? Qui són cuidades o cuidats?
- Els personatges femenins són subjectes o objectes de desig? I els masculins?
- Es tenen en compte els desitjos femenins? I els masculins?
- Qui pren la iniciativa? Qui secunda?
- Qui rescata i ajuda a qui?
- Quins models de relacions i de sexualitat apareixen?
- Es reconeix la sexualitat masculina? I la femenina?
- En cas que cada sexe faci diferents papers, s'entén com a natural (biològic) o social? Es fa crítica o no dels estereotips assignats a cada sexe? Es conceben altres alternatives?
- Es dóna valor desigual al que fan elles i ells?

7. Referents femenins i masculins:

- Hi ha diversos referents masculins i femenins en el conte?
- Quins valors femenins i masculins recull el conte?

8. Tipus de famílies:

- Quines figures apareixen en les famílies?
- Quines característiques tenen les famílies felices? I les infelices?
- Hi ha absències o figures que no s'esmenten? Quines?
- Quina mena de tracte tenen entre si?

9. Relacions:

- Els personatges femenins col·laboren o s'ajuden entre si? Competeixen?
- Els personatges masculins col·laboren o s'ajuden entre si? Competeixen?
- Es descriuen relacions de confiança i respecte mutu entre tots dos sexes?

10. Descripció física i de vestuari de dones i homes:

- Quins models de bellesa es presenten per a les dones? I per als homes?
- Hi ha una associació entre bellesa, intel·ligència i seguretat en una mateixa o en un mateix?
- La roba de dones i homes serveix coma característica per atribuir-los un sexe? La roba de dones i homes serveix per caracteritzar la seva condició social?

11. Característiques psicoafectives i de comportament:

- Qui exerceix la força, elles o ells? Qui mostra els seus sentiments?
- Quines connotacions té?
- Quines conseqüències diferencials té el seu comportament per a personatges femenins i masculins?
- Quins càstigs s'apliquen a les nenes/dones? Quins s'apliquen als nens/homes?

12. Perills que apareixen:

- Quins perills amenacen els nens/homes? I les nenes/dones?
- Qui apareix com a víctima?
- Quin comportament tenen davant del perill els personatges masculins, d'una banda, i els femenins, de l'altra?

13. Usos del llenguatge:

- S'anomena en masculí i en femení?
- Es fan servir expressions que infravaloren el que és femení?
- Apareixen expressions que sobrevaloren el que és masculí?
- Quins adjectius s'associen a cada sexe?

14. Figures de poder:

- Quin sexe tenen les persones amb poder que apareixen en el conte?

15. Tipus de desenllaç:

- El final feliç o infeliç depèn de l'aspecte físic del noi o la noia?
- Acaba amb una moral o amb una reflexió que obre noves preguntes i possibilitats?

16. Il·lustracions:

- Apareixen dones i homes? Com reflecteixen les il·lustracions les unes i els altres?
- Quins models de bellesa transmeten? Són saludables?
- Mostren varietat de formes, colors i proporcions?

Extreta de *Contar cuentos. Cuenta en femenino y en masculino*, Almudena Mateos Gil i Itxaso Sasiain Villanueva (Instituto de la Mujer)

Autoria:

Barabara Educació SCCL.

Coordinació:

Begoña Carmona

Xarxa d'educadors i educadores per a una ciutadania global:

La comissió de Connectant mons de la Xarxa assessora i dóna seguiment a l'elaboració dels continguts d'aquesta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera i Arantza Zubizarreta.

Disseny i maquetació:

Estudi Lluís Torres

Correcció lingüística i traducció:

Albert Nolla

Il·lustració:

Espais Telemàtics

Més informació sobre la proposta educativa d'Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/ca/que-fem/campanyes-educacio/educacio>
- Facebook: "Educar per a una ciutadania global" <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correu: educaci3n@oxfamintermon.org

Aquesta obra té una llicència Creative Commons.

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional para el Desarrollo (AECID), amb càrrec al conveni "Movimiento por la educación transformadora y la ciudadanía global en el ámbito de la educación formal (código: 14-CO1-642)". El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva d'Oxfam Intermón i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.